

Mózes Huba három verstanai munkája

Míves munka a vers – A szonett kötöttsége és kötetlensége. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004. 62 l.
Illik néki a minét – A refrén mint versszerkezeti alakzat. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2005. 69 l.
Itt flóta, okarina – A rím mint versszerkezeti alakzat. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2005. 50 l.

1. A három idézett mű Mózes Huba újabb verstanai munkája. A szerzőt már régtől verstannal foglalkozó szakembernek ismerjük. Korai közleményei közé tartozik az *Égi csikón – Kötött formájú költemények antológiája* (1985). A továbbiak közül ugyancsak tájékoztatásul a következő kettőt emelem ki: *Verstörténeti kérdések* (2001), *Aranymetszés és sorismétlés Bartók Béla A kilenc csodaszarvas című költeményében* (2006).

A több mint három évtizedes kutatási múltra visszatekintő Mózes Huba szakterületén jól ismert, és – ahogy munkáinak ismertségéből is kiderül (l. pl. Szerdahelyi István értékelését *Ezredvég* 1998, 5) – elismert szerző.

Egy nyelvészeti folyóiratban megjelenő ismertetésben azt is hangsúlyoznunk kell, hogy a szerző a verstan és a nyelvtudomány, többek között a verstan és a szövegtan kapcsolatára is sokat ad (l. pl. *Szövegyszervező arányok Enyedi György Széphistóriájában* 2003).

2. Az egyes kötetek tartalmára ötletesen a címükben szereplő, egy-egy költeményből idézett verssorral (is) utal: *Míves munka a vers* (Fábrí Péter: *Ars poetica doloris*), *Illik néki a minét* (Babits Mihály: *Galáns ünnepség*), *Itt flóta, okarina* (Tóth Árpád: *Rímes, furcsa játék*).

Mindháromnak közös vonása a több szempontú osztályozás, rendszerezés és egyáltalán a jól eligazító tárgyalásrend, ami kétségekívül a szerző egyik nagy érdeme már csak azért is, mert mind-ebben sok újat ad. Éppen ezért a három könyv tartalmát és szerkezetét, tagolását ennek a megvilágításában ismertetem.

3. Az első a *Míves munka a vers – A szonett kötöttsége és kötetlensége*. Két nagy fejezetre tagolódik.

Az első fejezet címe: *A szonett formaváltozatai*. Itt a szerző a következő szempontok alapján tekinti át a szóba jöhető formaváltozatokat: strófátagolás, rímképlet, a sorok szótagszáma, ritmus, a szerkezet belső arányai (szimmetria, aranymetszés), a tizennégy sorosnál hosszabb és rövidebb szerkezetek (farkos, toldott, megfejtelt, csonka), a szerkezet álarcoassága (l. erről azt, amit ismertetésemben a harmadik kötet *Függelékéből* idézek), továbbá sorismétléses szerkezetek, valamint szerkezetismétlő sorismétléses komplex szerkezetek (tükörszonett, kettős szonett, szonettkoszorú, szonettkoszorúk koszorúja).

A második fejezet: *A szonettel egyező sorszámu versszerkezetek*, amelyben azt hangsúlyozza, hogy a formaváltozatok elkülönítésében természetszerűen számolnunk kell „a csoportok közti átfedések, a különböző szempontok szerinti társítás lehetőségeivel is” (59).

És ez a második fejezet átvezet a rövid, de sokat mondó *Összegzésbe*, amelyben a szerző a kérdéskör lényegére utal, arra, hogy „a szonettformának éppen a változások iránti nyitottsága és ebből fakadó sokfélesége biztosítja a szerkezet hatékonyságát s így végső soron állandóságát is” (61).

4. A második az *Illik néki a minét – A refrén mint versszerkezeti alakzat*. Tartalmáról jól tájékoztatnak a fejezetcímek: *Sorképző visszatérések*, *Strófaépítő visszatérések*. A harmadik, a legterjedelmesebb fejezet, a *Versépítő visszatérések*, lényegében változatok, különbségek számbavétele, sok ide tartozó lehetőségről tájékoztató részletezés, amelyből megtudhatjuk, hogy a versépítő visszatérések lehetnek alkalmiak (pl. strófanyitó vagy strófazáró visszatérések) vagy állandók (l. pl. a visszatérések szerepét többek között a ballada, a triolett vagy a rondó formájának rögzítésében, más szóval például azt, hogy a sorok a balladaforma refrénszabályának és refrénigényének megfelelően ismétlődnek).

Zárszóként a szerző más természetű osztályozási lehetőségekre is utal, például arra, hogy „a visszatérő szövegrész terjedelme a benne előforduló szavak számán is mérhető” (63), vagy arra is, hogy a refrének „ritmikájukat illetően is különböznek/különbözhetnek egymástól” (64).

5. A harmadik az *Itt flóta, okarina – A rím mint versszerkezeti alakzat*. Bevezető fejezetében a szerző a rímet adjekciós (hozzáadásos) versszerkezeti alakzatként értelmezi, amely kiemelő, figyelemébresztő funkciója mellett tagoló szerepet is játszhat (9).

Ezt a bevezető részt követi a mindhárom kötetben általános csoportosításnak megfelelő vizsgálat: a rímek osztályozása. Ennek különböző alfejezetekben tárgyalt szempontjai a következők: a hangzás minősége, a hangegyezés terjedelme, a rímhívás és a rímválasz közötti távolság, a sorbeli elhelyezkedés, a sorvégi összecsengés és a lejtés iránya.

A két utolsó rövid, de tartalmas fejezetben (*Kitekintés*, *Függelék*) a szerző több érdekes kérdést is tárgyal.

Az egyik a rímnek más alakzatokkal való kapcsolata. Így kerül szóba az, hogy az állandó sorismétléses versszerkezetek egyik csoportjában az önrímként összecsengő refrének arany metszések arányokat alakítanak: 3 + 5, 8 + 5, 9 + 6 (33), azaz „valamely egész kisebbik része úgy viszonylik a nagyobbikhoz, mint a nagyobbik rész az egészhez” (36). Erről szólva megemlíti, hogy az arany metszések tagolás is adjekciós (hozzáadásos) versszerkezeti alakzat (37).

Egy másik kapcsolatában a rím (úgynevezett) *álarcsság* kialakításának az eszköze (33), és mint ilyen immutációs (helyettesítő) versszerkezeti alakzat, elnevezése szerint pedig verstani metafora (35), hisz lényege az, hogy eltakarja, álcázza a ritmusszerkezeteket.

6. A szerző három munkája tartalmával, tárgyalásrendjével és nem egy esetben formaalakításával (például címeikkel, a pontos, könnyen áttekinthető osztályozásaival) felkelti és le is köti az olvasó figyelmét. Ugyanakkor a sok jó példával való szemléltetés, megvilágítás megkönnyíti a megértést, és a tájékozódás jó alapjául szolgál. Példaanyagának forrása a magyar mellett a világirodalom is.

Persze vannak más érdemei is. Az egyik az, hogy rámutat a vizsgált verstani kategória elhanyagoltságára, és így jelzi a megoldásra, tisztázásra váró feladatokat. A másik pedig az, hogy figyelemmel van a társtudományokban uralkodó textológiai irányultságra. Így például a rímről szólva hangsúlyozza, hogy „árnyaltabb megítélését csakis a szövegösszefüggésben történő vizsgálat teszi/teheti lehetővé” (33). Ugyanakkor a diakrónia lehetőségeivel is számol, benne van ugyanis a vers-történet témakörében, sőt ezen át az irányzattörténeti szempont alkalmazásáig is eljut.

Három munkája jó helyet foglal el a verstannal való foglalkozás egyre erősödő intenzitású tendenciáiban, és ez biztató távlatot jelent. És ez még akkor is igaz, ha tudjuk, hogy a tárgyalt kérdésekről még sok mindent el lehetne mondani.

Mózes Huba munkáit felfoghatjuk úgy is, mint ami kiindulópont lehet egy saját verselmélet felé. Ennek kidolgozásához, más szóval eddigi vizsgálatainak folytatásához produktív lehetne egy nyelvkarakterológiához (is) kötődő verstipológia kifejlesztése (mint amilyen például a Lotz Jánosé¹), valamint összehasonlító eljárások alkalmazása egy nyelven (irodalmon) belül és nyelvek (irodal-

¹ John Lotz: *Metric Typology*. Th. A. Sebeok (Ed.), *Style in Language*. The M. I. T. Press, Cambridge (Massachusetts), 1960. 135–48.

mak) között, tehát egy összehasonlító verstan kifejlesztése, és aztán ilyen alapon lehet majd eljutni minél több verstani univerzálé felfedéséhez.

Óhatatlan továbbá a történetiségnek és az interdiszciplinaritásnak a fentebb említettnél nagyobb mérvű bevonása verstani vizsgálatának szférájába.

Mindennek megvalósításához kezesség lehet a szerző egész eddigi figyelmet érdemlő, sokat ígérő verstani munkássága.

Szabó Zoltán